

СОЦИАЛНО - ВЛАСТОВАТА ФУНКЦИЯ НА ЕЗИКА В КОНТЕКСТА НА СОЦИОЛОГИЧЕСКИТЕ ИДЕИ НА ПИЕР БУРДИЙО

Ангел Цветков¹

Представеното тук е една типично теоретична разработка, към която всеки може да приложи характерни примери от всекидневието. Неща, с които сме свикнали и ги приемаме като даденост повече като безсъзнателен усет за правила и норми в специфичните социални вселени, включително и тази в която работим. Намираме се в една особена позиция, а именно да спрем да правим това, което правим всекидневно и си зададем въпроса защо наистина го правим. Въвлечени сме в специфични взаимоотношения, чиито корени са в самата социална структура на обществото. Трябва да се опитаме да излезем от всекидневната рутина, за да си отговорим на въпроси, които са наистина важни за нас за нашето себепознание. Става дума за въпроси от рода на: в какво социално поле сме разположени, какви са ролите, които са ни приписани и евентуално бихме изпълнявали, поставени в друга ситуация на властови позиции, където знание - власт и език са смесени, за да си дадем отговорим за това, кое произвежда специфичните социални действия на индивидите? На тези въпроси ще се опитаме да намерим възможни отговори тук.

Ключови думи: език, П. Бурдийо, власт, знание.

---

¹ Д-р Ангел Цветков е главен асистент в катедра Социология към Югозападен университет „Неофит Рилски“ от 2001 г. Областите в които работи са: Социология на знанието, история на социологията, епистемология, социология на религията, медии, border studies

---

Взаимовръзката знание - власт е проблем, който може да бъде разглеждан исторически, вероятно само в модерната епоха, в която легитимирането на властта измества центъра на това, което религията в традиционното общество дава, посредством ритуалното „ръкополагане“. В съвременния свят властта се легитимира, не само и не толкова от научната рационалност колкото от социалната, икономическа и политическа рационалност.

Знанието и властта, както рамкира тази взаимовръзка френския мислител Мишел Фуко (Фуко 1997: 37) е продължена, интерпретирана и дори свръхинтерпретирана от друг френски мислител – от социолога Пиер Бурдийо. (2002). Ако Мишел Фуко тръгва от просвещенската визия и по-специално от това, което Имануел Кант представя като Просвещение в първата философска статия публикувана във вестник през 1784 г., (Фуко 1997: 9) то вторият съсредоточава погледа предимно, върху нашето съвремие, в което „властта на думите“ е в ръцете на „този“, който се изразява, а той на свой ред е избраният от групата да я представлява и изказва вместо нея (Бурдийо 2002). Според Кант (Фуко 1997: 11) да използваш ума си самостоятелно е напълно достатъчно, но не по този начин стоят нещата днес, където във властови аспект позицията на авторитета и на този „който казва“, като че ли взема превес пред самостоятелният ум. В тази пресечна точка Фуко и Бурдийо се движат по една допирателна, но според мен Бурдийо представя как точно работи този механизъм въплътен във властта на думите, днес в един широк социален контекст.

Проблемът, свързан с връзката между знание, власт и език има и епистемологичен характер. В социологията, както е добре известно, има две основни направления – едното е обективистично или това е гледната

точка на Давид Емил Дюркем, а другото субективистично или на разбирането или социалните взаимодействия, тръгващо от традицията на „разбиращата“ социология на Макс Вебер. Проблемът, свързан с взаимоотношението власт – знание - език, според Бурдийо принадлежи, като че ли повече към първото или гледната точка, както той я дефинира, като структуралистка. Тя се изразява в това, че реалността не е непосредствено схващане на обекти (субстанционалистки начин на мислене), а отношение или „реалното е релационно“. „Социалната реалност - за която говори Дюркем- е съвкупност от невидими отношения, дори точно тези, които съставляват пространство от позиции, външни, едни по отношение на други, дефинирани едни чрез други, чрез близост, съседство или разстояние, а също и чрез относителна позиция „под“ или „над „ или пък „в“, „сред“. В своя обективен момент социологията е социална топология (Бурдийо, 1993: 130). Става дума не за обекти, а за отношения.

„Властта да се наложи гледище за разделенията т.е. властта да направиш видими, явни неявните социални разделения, е истинска политическа борба: това е власт да създаваш групи, да манипулираш обективната структура на обществото“ (Бурдийо, 1993: 143)

Социалният агент може да пожелае промяна и да се опита да реконструира представите си за реалността. За целта, той трябва да се снабди с подходящи легитимиращи инструменти. С подобни инструменти си служат интелектуалците или експертите, но и политиците.

Примери за голямото разнообразие от социални практики социологическата наука може да даде много като към всяка може да бъде отнесен определен тип знание и светогледна ориентация. Да убиеш е лошо и неприето, то е престъпление срещу живота, но на война в името на

„кауза” е необходимо – войника го разбира по друг начин – той е „вътре”, той го „преживява” като действащ агент.

Тези, които се намират „отвъд” всекидневното съзнание трябва да тълкуват по друг начин нещата, те са „упълномощени” да внушават на войника, че да убиваш може и да е и добро, а в друга съвсем ситуация може да изтъкне и аргумента, че дори носенето на оръжие е неправилно и престъпление (както е при някои религиозни групи и деноминации).

Упражняващите реторично въздействие или упълномощените лица като свещеника и интелектуалеца ще бъдат „призвани” да покажат един по-добър свят, който те „виждат”. Бурдийо показва какви са възможните употреби на езика с, като започва с цитат от Джейн Остин „Как с думи се вършат неща“:

„Да предположим например, че видя кораб, който стои на стапелите, приближа се и строша окачената бутилка в носа му, обявя: "Именувам този кораб "Г-н Сталин"" и за всеки случай изритам встрани подпорите - само дето аз не съм лицето, избрано да даде името..." . (Бурдийо, 2002: 1)

Властта на думите не е нищо друго освен делегираната власт на говорителя, чиито думи - т.е. материята на дискурса и неразделно от нея начинът на говорене - са в най-добрия случай едно свидетелство, и то само едно от многото, на гаранцията за делегирането, с която той е облечен.

„Упълномощеният говорител може да въздейства чрез думите върху други агенти и посредством труда им върху самите неща само защото в речта му е концентриран символният капитал, натрупан от групата, която му е дала мандата и чийто пълномощник е той.“ (Бурдийо, 2002: 1)

Думите притежават власт, но не че тя се съдържа в тях (материята на дискурса), а идва от едно специфично символно поле, намиращо се може би в „сърцето“ на социалното пространство, което ще наречем „съзнанието на дискурса“. Това е и мястото, заобиколено от мистичност, и където копулата „е“ или „съм“ действа, с оглед на възможната и социална употреба. Свят, принадлежал някога на свещеници и жреци, а днес на интелектуалците, изкусните майстори на символни (лингвистични) вселени“ и в добавка съвременните политици.

Епистемологическата проблематика все повече поставя въпроса за езика с оглед на неговата употреба, а не взет сам по себе си. Езикът, освен абстрактно познавателна функция изпълнява и важна роля във властовите взаимодействия.

Ако направим опит да разберем езиково властта на езиковите прояви, да търсим в езика принципа на логиката и действеността на езика на институирането ще означава само едно, а то е да забравим, че авторитетът идва в езика отвън. Езикът репрезентира този авторитет или това е авторитет ,изказващ се например в една тържествена обстановка, в която „избраният“ легитимно казва нещата „каквито са“ защото е упълномощен да направи това.

Специфичната стилистика на езика на свещениците и преподавателите произлизат от една рутинизираност и стереотипи, наложени в тези среди. Те на свой ред изразяват позицията като носители на делегиран авторитет в едно конкурентно поле.

Определени изказвания не целят просто да се утвърди някакъв факт, но да се извърши „действие“. Следователно, наивният реализъм и неореалистичната гледна точка не са достатъчни да помогнат при

обяснението на социалните действия в този смисъл, който е може би най-добре илюстрира, как се изразява знанието в социологическия аспект на езика. Въздействието върху групата идва от натрупания „символен капитал”, който според Бурдийо идва от самата нея, тъй като „носителят” на този капитал е „упълномощен” от нея. Всичко зависи от адекватността на говорителя и ако едно перформативно изказване бъде вложено в устата на такъв, който не разполага с „властта”, е обречено на неуспех.

Следователно, истината извън социалния контекст не е сама по себе си ценна и действена, докато не бъде вложена в него. Тук традиционната философска епистемология рухва под социологическия натиск. Проблемът се състои във факта, че философите се опитват да превърнат всекидневния език в математика.

Сривът на субстанционализма идва в съотнасянето на реалността (която и да е тя) към самата себе си във връзка с това, което я прави да бъде (предпоставката), а ние приемаме реалността като съществуваща в езика, но само с оглед на неговата социална употреба. Оттук следва, че не е важно самото изказване, а „кой” го казва и какво прави неговото изказване легитимно. Това придава смисъл на институцията и поддържането на обществения ред, които зависят от това.

Властовите действия, Пиер Бурдийо представя, посредством метафората „социална магия”:

„Законите на социалната физика само привидно се изплъзват на законите на физиката, а властта на някои лозунги да получават труд без разход на физическа работа - което е самата амбиция на магическото действие - намира основата си в капитала, който е бил натрупан от групата чрез нейния труд и чието ефективно задействане се подчинява на една цяла

съвкупност от условия - от онези условия, които дефинират ритуалите на социалната магия.” (Бурдийо, 2002: 2)

Истината и знанието не трябва да бъдат безцелно натрупвани от социалните агенти, а да изпълняват ролята, която им се приписва на продуциращи социални действия. Може да бъдат приписани и „лечебни” свойства на социално значимото знание, например, за да се поддържа жизнеността на групата, която я изповядва.

Дали ще бъдат насочени към „вечния живот” (религията), към удължаването на живота (медицината) в „земния” и аспект или неговото подобряване (политиката, например), а в някои случаи и всичко това взето заедно, истината и знанието ще изпълняват функции, насочени към хората за решаването на фундаменталните въпроси на човешкото съществуване.

Собствено социологическата гледна точка ще търси обаче решението на проблема как функционира знанието на различните социални равнища. Неговото енергетизирано въздействие ще легитимира изразителите и изпълнителите, които го представят във взаимозависимостта между групата и „упълномощеното лице”.

„Езикът на авторитета винаги управлява само със сътрудничеството на управляваните от него, т. е. благодарение на социални механизми, способни да произведат това съучастие, основано на погрешното разпознаване, което е в основата на всеки авторитет (Бурдийо, 2002: 2)

От този цитат на Бурдийо. става ясно, че всяка претенция за абсолютизъм на авторитета няма да изпълнява адекватни социални функции, ако не е представена възможността за двойна зависимост между авторитет и неговото упражняване върху групата, която го легитимира.

Следователно, лицето, на което му е дадено правото да казва истината получава правото от групата, а самата тя би могла да даде това право и на друг. Авторитетът е зависим от нея, неговата функция е да оправдае това, което му се дава, сякаш вече се „знае“ какво ще бъде казано. Знанието е подчинено на груповия интерес (то не се разглежда само по себе си, както е в класическата епистемология) и авторитетът трябва да се съобразява с това.

Ако всички виждат „сенки“, то ораторът трябва да говори за тях, в противен случай може да си навлече гнева на останалите. Ако той престане да си изпълнява функциите ще бъде сменен, но принципите на действие в това поле остават.

Социалната функция на езика е „отвъд“ самия език в социалните механизми, които възпроизвеждат властта. И неговото въздействие не се съдържа толкова в начина на изказ, в сложността и богатството на езика, в подредбата му или свойствата, вътрешно присъщи на него, а в производството и възпроизводството на социалните различия по признаването на неговата легитимност.

Взаимоотношението между знанието и властта, според Бурдийо насочва към изясняването на смисъла на социалното действие.

Заключение.

Тази статия е опит да се покаже как функционират механизмите, с които трябва да се съобразяваме всекидневно, тъй като сме част от всичко това. Интелектуалните традиции, днес намират подобен израз и в политическото поле, където тези, които са с делегираните от групата права упражняват въздействие, върху самата нея, затова и очакванията нарастват в зависимост от обективните условия, които продуцират тези отношения.

Формата се променя, но не и съдържанието в различните типове общества било от традиционен или модерен тип. Дали ще бъдат свещеници, жреци, интелектуалци или политици, това не променя обективната социална среда, която функционира благодарение на това, което я възпроизвежда.

Съвременността се отличава по сложността на рационалната аргументация, която не е задължително да бъде само научна. Социалната рационалност поставя на дневен ред нуждите и потребностите на индивидите, групите и обществата, често манипулирани от делегираните авторитети, които наблягат върху конкретни такива, за постигането на манипулативни цели. Съвременните комуникационни мрежи размиват публичното и частното пространство, независимо от разстоянията, които се скъсяват неимоверно при скоростите на предаване на информацията. Авторитетът получава виртуален образ, но без групата той отново е немислим, подобно на ръкоположените свещеници, интелектуалци и политици. Както Фуко така и Бурдийо показват тясната взаимовръзка между знание и власт, почиваща на безсъзнателния усет за правила и норми, към които се придържаме и съобразяваме по един или друг начин в социалното пространство. Пиер Бурдийо отива малко по-далеч, посочвайки как точно функционират тези механизми в социалната реалност.

REFERENCES

- Bourdieu, P (1993) *Kazani neshta*, Sofia: UI sv. Kliment Ohridski“
- Bourdieu, P. (2002) *Upalnomoshteniyat ezik*, v. "Kultura", broj 35
- Foucault, M. (1997) *Prosveshtenie i kritika*, Sofia: IK Kritika i humanizam